

Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

Tóth András

**Az elektronikus hírközlés és média gazdasági
szabályozásának alapjai és versenyjogi vonatkozásai**

c. doktori értekezés

TÉZISEI

Témavezető:

Dr. Balogh Zsolt György (PhD), tanszékvezető egyetemi
docens

Budapest, 2008.

Tartalomjegyzék

I. RÉSZ A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA	3
II. RÉSZ AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK, ELEMZÉSEK RÖVID LEÍRÁSA, A FELDOLGOZÁS MÓDSZEREI.....	4
III. RÉSZ A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA, AZOK HASZNOSÍTÁSA ILLETVE A HASZNOSÍTÁS LEHETŐSÉGEI.....	6
1. VERSENYJOGOT MEGHALADÓ GAZDASÁGI SZABÁLYOZÁS SZÜKSÉGESSÉGE	6
2. VERSENYTEREMTÉS AZ ELEKTRONIKUS HÍRKÖZLÉSBEN	7
3. AZ EURÓPAI ELEKTRONIKUS HÍRKÖZLÉS-SZABÁLYOZÁS MODELLEJE ÉS ELEMEI	10
3.1. <i>Liberalizáció</i>	11
3.2. <i>Harmonizáció</i>	12
3.2.1. Technológia semleges szabályozás	13
3.2.2. Egységes elektronikus hírközlési belső piac	13
3.2.3. Arányos és kiszámítható beavatkozás.....	14
3.2.4. Befektetések védelme és ösztönzése.....	16
3.3. <i>Versenyjog</i>	17
4. VERSENYJOG ÉS ELEKTRONIKUS HÍRKÖZLÉS-SZABÁLYOZÁS VISZONYA.....	19
5. ELEKTRONIKUS MÉDIA ÉS VERSENYJOG VISZONYA	21
6. VERSENYJOGI JOGALKALMAZÁS AZ ELEKTRONIKUS HÍRKÖZLÉS ÉS MÉDIA PIACAIN ...	23
7. HOZZÁFÉRÉS VERSENYJOGI SZABÁLYOZÁSA.....	24
8. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK HASZNOSULÁSA	26
8.1. <i>Az elektronikus hírközlés-szabályozás visszavonulása</i>	26
8.2. <i>Az elektronikus hírközlés és versenyjog egymást kiegészítő viszonya</i>	27
8.3. <i>Arányos beavatkozás a médiapiacokon</i>	27
IV. RÉSZ A MUNKA TÉMAKÖRÉBŐL KÉSZÜLT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	30

I. rész

A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

A mintegy nyolc évvel ezelőtt kezdődött kutatás korunk két meghatározó iparágának, az elektronikus hírközlésnek és médiának a versenyjogi vonatkozásaira koncentrált. A két ágazat együttes tárgyalását az infokommunikációs konvergencia jelensége teszi szükségessé, amely szabályozási szempontból azt jelenti, hogy minden elektronikus hírközlési platformra vonatkozóan egységes szabályozást kell kialakítani míg a tartalmat ettől el kell választani. A versenyjogi megközelítésmódnak számos következménye van az értekezés tartalmára és a tárgyalási módra nézve.

Először is a piacokra vonatkozó gazdasági szabályozással kapcsolatosan felmerül a versenyjog alkalmazhatóságának, másként a versenyjogot meghaladó gazdasági szabályozások szükségességének kérdése. Ebből fakad, hogy az elektronikus hírközlés és média szabályozása nem részleteiben, hanem gazdasági szabályozásként alapjaiban érdekes, hiszen így lesz lehetőség a két szabályozás viszonyát bemutatni a versenyjog alkalmazhatósága és az ágazati szabályozásra gyakorolt viszony tekintetében.

Másodszor, a versenyjog az állam számára olyan eszközöket biztosít, amelyekkel a piaci folyamatokba arányosabb módon nyílik lehetőség beavatkozni. Ez a körülmény egyre jelentősebb mértékben befolyásolja az ágazati szabályozásokat is (jelentős piaci erő az elektronikus hírközlésben, meghatározó véleménybefolyásolási képesség a médiában).

Harmadrészt a versenyjog, mint a gazdaság valamennyi ágazatára érvényes szabályozás, alkalmazható az elektronikus hírközlés és média piacára is. A dolgozat e harmadik vonatkozás tekintetében viszont nem annyira a versenyjog

alapjaira, sokkal inkább a versenyjogi jogalkalmazás két szektort érintő sajátosságaira koncentrálnak.

Az értekezés ezt a három fő kutatási irányt ágazatonként külön tárgyalva viszi végig. Az értekezés első része így kitér az általános szabályozás-elméleti vonatkozásokra, az európai és magyar szabályozási modellre, a versenyjog és elektronikus hírközlés összetett viszonyrendszerére. A második részben foglalkozik az értekezés az elektronikus média gazdasági szabályozásának alapjaival és versenyjoghoz fűződő viszonyával, az elektronikus média, mint jelátviteli tevékenység és a digitális átállás valamint televíziózás szabályozásának kérdéseivel. A harmadik részben az elektronikus hírközlés és média versenyjogi jogalkalmazás szempontjából való sajátosságai kerülnek bemutatásra.

II. rész

Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei

Az elektronikus hírközlés és média viszonyának versenyjogi megközelítése itthon újszerű, ugyanakkor Európában elterjedt. Ezért szükség volt a külföldi szakirodalmak beszerzésére és feldolgozására. Ebből a szempontból a téma ilyen irányú művelésében élen járó nyugat-európai egyetemek könyvtáraiban való kutatás és az ottani kutatókkal való személyes kapcsolatfelvétel nélkülözhetetlen volt. A Faludi Ferenc Akadémia ösztöndíjának köszönhetően két alkalommal, 2001-ben és 2003-ban a münsteri Westfälische Wilhelms Universität, prof. dr. Bernd Holznagel vezette Institut für Informations-, Telekommunikations-und Medienrecht, Öffentlich-rechtliche részlegén, illetve 2005-ben a leuveni Katolikus Egyetem prof. dr. Jos Dumortier vezette

Interdisciplinary Centre for Law and ICT részlegén nyílt lehetőségem kutatásra. De a választott téma vizsgálatában való elméleti elmélyülést szolgálták az MTA Jogtudományi Intézetén belül 2003-ban alakult Infokommunikációs Jogi Centrum keretében végzett NKTH finanszírozású kutatások és konferenciák, míg a Gazdasági Versenyhivatal Infokommunikációs Irodájának munkatársaként eltöltött öt év a gyakorlati oldalról járult hozzá az értekezések megalapozásához.

A gazdasági szabályozás alapjainak bemutatása nem csak a versenyjogi viszonyrendszer felvázolása szempontjából volt fontos, de kifejezetten is hasznosnak bizonyult az olyan gyorsan változó iparágak esetében, mint amilyen az elektronikus hírközlés és média. Annál is inkább, mert a kutatás kezdete óta két rezsim is meghatározó volt európai szinten az elektronikus hírközlés tekintetében, 2006-ban pedig elkezdődött a hatályos szabályozás felülvizsgálata. Miközben párhuzamosan zajlott az EKSz. 82. cikkének reformja is az Európai Bizottság Versenyügyi Főigazgatóságán. De az elektronikus média tekintetében is fontos jogalkotási folyamatok indultak el Magyarországon az elmúlt években, hiszen megkezdődött egy korszerű médiaszabályozás alapjainak lerakása. Mindezek miatt az adott joganyag lehetséges változásait ismertető dokumentumok kiemelt szerepet kaptak a kutatás során.

A téma feldolgozás szempontjából kiemelt jelentőséget kapott a hazai és európai szabályozói és versenyjogi gyakorlat bemutatása is. Az elektronikus hírközlés-szabályozás kapcsán – annak közösségi meghatározottsága miatt – az európai, míg a média esetében – minthogy jellemzően nemzeti jogban szabályozott – a magyar szabályozás volt hangsúlyos. A versenyjogi vonatkozásoknál igyekeztem mind a magyar, mind pedig az európai gyakorlatra kitérni.

III. rész

A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása illetve a hasznosítás lehetőségei

1. Versenyjogot meghaladó gazdasági szabályozás szükségessége

Az elfogadott szabályozást magyarázó elméletek szerint, szabályozásra ott van szükség, ahol a piac nem képes a társadalmilag kívánatos kimenetek biztosítására. Kérdés, hogy a versenyjog eszközeivel miért nem érhetők el ezek a közérdekű célok.

A versenyjogi normák az előre nem látható és változatos piaci magatartások miatt magas szinten absztrahált tilalmakat tartalmaznak. Ráadásul ezeknek a tilalmaknak az érvényesülése nem feltételezi a versenyhatóság erre irányuló jogalkalmazó tevékenységét, ugyanis azokat főszabály szerint a normák címzettjei önkéntes jogkövetés útján teljesítik, így azok közvetlenül hatályosulnak. Ennek biztosítéka a versenyhatóság szigorú és következetes fellépése kellene, hogy legyen amely azáltal, hogy a normában foglalt tilalom megszegése esetén nagy valószínűséggel bekövetkezik, megfelelően ösztönözheti a norma címzettjeit a jogszerű magatartás tanúsítására.

Ugyanakkor a versenyjogi normák duális karaktere (magas absztrakciós szint, önkéntes jogkövetés) olyan bizonytalanságot szül, amely csak – a bizonyítási eljárások miatt nehézkes, a felülvizsgálatok miatt pedig lassú – eljárásokban kikristályosított jogelvek segítségével csökkenthető. Továbbá, az így kialakított elvek csak meghatározott feltételek között, az ügyben részes felekre

alkalmazhatók. Éppen a normák ezen jellegzetességei miatt a versenyjog optimálisan olyan piaci környezetben alkalmazható, ahol az önkéntes jogkövetést biztosító – normaszegés esetén nagy valószínűséggel bekövetkező – szankció eleve megfelelő ösztönzést jelent a normában foglalt tartalom teljesítésére, ellenkező esetben pedig a hatóság képes a jogsértés előtti állapot helyreállítására vagy a versenyre káros folyamatok még időben kedvező befolyásolására.

Az értekezésekben arra az álláspontra helyezkedem, hogy versenyjogot meghaladó szabályozásra van szükség, ha a monopólium jogi, méretgazdaságossági okokra, hálózati externáliákra vezethető vissza, vagyis, ha a piaci kudarcok strukturálisak. Ez esetben ugyanis a jogsértést nagy valószínűséggel követő szankció sem tartja vissza a piaci hatalommal rendelkezőt a visszaéléstől az ugyanis éppen a struktúra adottságai miatt (magas piacralépési korlátok) a verseny visszafordíthatatlan károsodáshoz vezet. Az elektronikus hírközlésben a szabályozásra esélyes piacok Bizottság általi kijelölése is a piac struktúrájára koncentrálnak három kritérium teszt mentén zajlik.

2. Versenyteremtés az elektronikus hírközlésben

A versenyteremtés a hálózatos iparágakban több, általában három módon, a piacért, a létező hálózaton, illetve a hálózatok között lehetséges.

A piacért folyó verseny modellje jellemzően koncessziót jelent, melyhez szükséges az árak és vonatkozó feltételek (pl.: bizonyos időközönként újrapiályáztatás vagy a kizárólagosság bizonyos idő után való megszűnése) további szabályozása. Ez a versenynek legkevésbé teret engedő modell, melyben az

újrapályáztatás vagy a kizárólagosság behatároltsága biztosítja a régi típusú regulációval való szakítást. Ez a modell abban az esetben alkalmazható, amikor jelentős elsüllyedt költségekkel járó befektetéseket szükséges eszközölni az ellátás színvonalának növelése, vagy éppen a következő lépést jelentő hálózaton folyó verseny lehetővé tétele érdekében (pl. ez történt Magyarországon is a vezetékes távközlést illetően). Az újrapályáztatás és kizárólagossági idő lejárta miatt biztosítani kell a befektetések megtérülését.

Ehhez képest a létező hálózaton való versenynek három típusa van, amely a hálózat technikai adottságainak függvényében alakul. A távközlésben is alkalmazott nyílt hozzáférés (*open access*) lehetővé teszi a versenytársnak a szűk keresztmetszetekhez való hozzáférést feltéve, hogy van szabad kapacitás. Ez azonban nem minden esetben működőképes modell, mert pl. az energetikában a kapacitás-felhasználás a rendszer valamennyi elemét igénybe veszi, így szükség van egy központi rendszerirányítóra, amely optimalizálja a rendszer használatát. (*pooling*) Más szektorokban, ahol a továbbított termék nem homogén (vasút, légi közlekedés, távközlés) a hálózati működésének optimalizálása még bonyolultabb. Ez már időtervezést igényel.

A harmadik modellt jelentő hálózatok közötti verseny jóléti szempontból a legkedvezőbb. Megvalósulására ott van esély, ahol a párhuzamos hálózatok kiépítése ésszerű, mert például a kapacitás szűkösség és növekvő kereslet (pl. mobilszolgáltatások), vagy a technológiai fejlődés miatt a befektetések megtérülnek. De a hálózatok közötti verseny a hálózaton folyó versenynek (befektetési lépcső elmélet) vagy a technológiai fejlődésre visszavezethető konvergenciának (pl. kábelhálózatok és hagyományos távközlési hálózatok közötti verseny) köszönhetően is kialakulhat.

A versenyteremtés modelljei közül a deregulációra a távközlésben is a hálózaton folyó verseny modelljének keretben kerül sor, amelyet vagy azonnal vagy (miként Magyarországon is) a hálózatért folyó verseny modelljének alkalmazása után vezettek be. Ennek megfelelően a deregulációs folyamat elemei – az alkalmazott modelltől függően – többnyire a liberalizációt és re-regulációt, ritkábban a privatizációt is magukba foglalták. A dereguláció privatizációt, liberalizációt és az azt biztosító szabályozást (re-reguláció) magába foglaló folyamata képezi a távközlés máig ható szabályozásának modelljét is.

A távközlés esetében alkalmazott versenyteremtő modellek kapcsán a liberalizáció, privatizáció és re-reguláció egymáshoz fűződő viszonyának hármassága figyelhető meg.

Az első esetben a liberalizáció és privatizáció egyidejűleg és azonnal megvalósításra kerül (*light handed regulation*) melyre Új-Zéland szolgál példának, ahol minden korlátozást lebontottak és még szabályozó hatóság sincs. A második csoportba azok a példák (pl. Magyarország) tartoznak, ahol a hálózatért folytatott versenyt követően, csak később került sor a hálózaton folyó verseny modelljének bevezetésére, a privatizációs vagyon értékének növelése, és az elmaradott infrastruktúra fejlesztésére fordított beruházások egy átmenetileg biztosított monopolidőben való megtérülésének biztosítása érdekében. A harmadik esetet az európai szabályozási modell és vélhetően ettől nem függetlenül számos európai ország példája képezi. A közösségi távközlés-szabályozási modell ugyanis a hálózaton folyó verseny modelljét követi a liberalizáció és az ezt biztosító szabályozás (re-reguláció) alkalmazásával, viszont annak egyáltalán nem tárgya a privatizáció.

3. Az európai elektronikus hírközlés-szabályozás modellje és elemei

Az európai távközlés-szabályozás modellje a hálózaton folyó verseny modelljének talaján áll, amely nem foglalja magába a privatizációt, ugyanakkor eleme a versenyjog. A Bizottság 1988-as Zöld Könyvében a távközlés fejlesztésével kapcsolatos legfontosabb politikai célkitűzéseket három pontba foglalta, úgy, mint a monopolterület liberalizálása, a távközlés jogi kereteinek harmonizálása, továbbá a tisztességes és hatáson verseny biztosítása az EK Sz verseny szabályainak alkalmazása által. Ettől kezdve ez a sajátos „hármasság” vonul végig az európai szintű távközlés-szabályozáson. Egyfelől ugyanis a liberalizáció útján gondoskodni kellett a verseny bevezetéséről, az egykori monopolszolgáltatók különleges vagy kizárólagos jogainak a lebontásáról, melynek motorja a Bizottság volt az EK Sz 86. cikk 3. bekezdése alapján kibocsátott irányelveivel, másfelől a különféle tagállami rendelkezéseket harmonizálni volt szükséges az egységes távközlési belső piac és európai távközlés-szabályozás megteremtése érdekében, melyet pedig a Tanács az EK Sz 95. cikk alapján kiadott harmonizációs irányelveivel biztosított. A versenyjog a liberalizáció alapjaként, a harmonizációs tartalom (a re-reguláció) karakterizálójaként (az arányos és rugalmas beavatkozás keretében), valamint a liberalizációt támogató, a két szabályozás egymást kiegészítő viszonya tekintetében is eleme az európai szabályozási modellnek.

3.1. Liberalizáció

A liberalizáció motorja a Bizottság volt az EKSz 86. cikk (3) bekezdése alapján kibocsátott irányelveivel, amely a Bírósági gyakorlat szerint is megadja a jogot a Bizottság számára, hogy adott esetben a különleges és kizárólagos jogok közösségi joggal valló összeegyeztethetlenségét kinyilvánítsa, miként az a távközlés esetében történt. A Bizottság ugyanis a Bíróság támogatásával kezdetben a hagyományostól (hálózat, hangátvitel) jól elválasztható távközlési szolgáltatások (p. telex, telefonkészülék) esetében nyilvánította ki, hogy az esetükben fenntartott különleges vagy kizárólagos jog korlátozza a szolgáltatások, áruk szabad áramlását, és erőfölénnyel való visszaélésre ad alapot. Később a hagyományos szolgáltatások esetében a Bizottság az egyetemes szolgáltatás fogalmának megteremtésével korlátozta be a versenyjogi mentességet eredményező általános gazdasági érdekre hivatkozást és tette ezzel lehetővé a teljes körű piacnyitást.

Mint ahogy az EKSz 86. cikk (3) bekezdése közvetlenül a Bizottság számára adja meg az irányelv kibocsátásának jogát, így a tagállamok joggal tartottal attól, hogy elveszíthetik kontrolljukat a liberalizáció felett. A Bizottság azonban más közösségi jogszabályok elfogadása esetén csak javaslattevő, így a végeredmény jelentős mértékben múlik a Tanácson. Ez a körülmény politikai kompromisszumhoz vezetett, melynek értelmében a harmonizációra az EKSz 95. cikke alapján kibocsátott Parlamenti és Tanácsi irányelvekkel kerül majd sor, a Bizottság pedig együttműködik a liberalizáció kapcsán a

tagállamokkal és 1998-ig nem kerül felszabadításra a hagyományos hangpiac.

3.2. Harmonizáció

Eddig három harmonizációs irányelv-csomag került elfogadásra. A harmadik, jelenleg is hatályos 2002-ben elfogadott rezsím (keretszabályozás) felülvizsgálata 2006-ban kezdődött meg. A keretszabályozás négy fő koncepcionális célkitűzést teljesít:

1. a szabályozási keret a konvergenciára tekintettel egységesen kezel minden elektronikus hírközlési hálózatot és szolgáltatást, azaz lényegében a technológia semleges szabályozás talaján áll;
2. az egész EU-ban biztosítja az egységes szabályozási feltételeket;
3. az arányos és kiszámítható beavatkozás jegyében a szektorspecifikus szabályozás koncepcióját jelentős mértékben a versenyjogi szabályozáséhez közelíti, ezáltal az *ex-ante* szabályozás:
 - a) igazodik a tényleges piaci helyzethez, és
 - b) képes a verseny fejlődésével párhuzamos visszavonulásra,
4. kiegyenlítve a szolgáltatás és infrastruktúra alapú verseny szempontjait védi és ösztönzi a befektetéseket.

A keretszabályozás mindenek előtt a Bizottság és az NSZH-k szoros együttműködését feltételezi. Másrészt a versenyjog elvi talaján áll, miközben – harmadszorra – nem zárja ki a versenyjog kiegészítő jellegű alkalmazását sem.

3.2.1. Technológia semleges szabályozás

A szabályozási keret hatálya nem terjed ki a tartalom-szolgáltatásra, illetve a tartalmak feletti szerkesztői ellenőrzést biztosító szolgáltatásokra. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a szabályozási keret ezt az elvet nem képviseli következetesen, bár maga is elismeri, hogy olyan kérdések tekintetében mint például a médiapluralizmus biztosítása az átvitel és tartalom szabályozása egymással kölcsönhatásba kerülhet, de itt kell említeni az EPG és must-carry szabályokat is.

3.2.2. Egységes elektronikus hírközlési belső piac

A belső piac kialakulása szempontjából a versenyfeltételek homogenitása meghatározó, melynek egyik legfontosabb feltétele a szabályozási körülmények egységessége. Ennek megfelelően beszélhetünk az egységes belső piaci szabályozási és intézményi biztosítékairól, mely utóbbi előbbi működtetője. A szabályozási keret mindenekelőtt a harmonizáció révén, a jogalkotás szintjén biztosítja az egységes szabályozási környezetet. Az elektronikus hírközlés esetében ennek eszköze alapvetően az irányelv volt az eltérő tagállami szabályozások miatt.

A harmonizáción túl a jogalkalmazás szintjén is fontos biztosítani az összhangot, melynek számos eszköze van. Kiemelendő ezek közül a konszolidációs eljárás, amely konzultációs és vétó eljárási szakaszra bontható. Ez utóbbi nem szükségszerű eleme a konszolidációs eljárásnak. A konzultációs eljárás során adott esetben kibocsátott Bizottsági

észrevételeket tartalmazó levél az Elsőfokú Bíróság szerint nem bír kötelező erővel, így megtámadni sem lehet. Másfelől az abban foglaltaktól való indokolt szabályozóhatósági eltérés nem vonhat maga után jogsértési eljárást. A tagállami intézkedés tervezet bejelentésének elmulasztása már annál inkább.

Az intézményi biztosítékok képezik a nemzeti szabályozóhatóságok, a Bizottság, a Hírközlési Bizottság, az European Regulators Group, és a nemzeti bíróságok.

3.2.3. Arányos és kiszámítható beavatkozás

Az állam bármely piac folyamataiba való szabályozási beavatkozásával szemben támasztható elvárások legfontosabbika talán az arányosság. Eszerint a piacsabályozásnak (legyen az tartós, vagy átmenti) – mint a vállalkozások piaci magatartását jelentősen befolyásoló állami beavatkozásnak – mindenkor meg kell felelnie a jogbiztonság támasztotta kiszámíthatóság, továbbá a közérdekű cél elérésével arányos, szükséges mértékű, és alkalmas korlátozás követelményének.

Már a re-regulációról szóló általános fejezetben kifejtettük, hogy a liberalizáció szabályozása nem csak az inkumbens ellensúlyozásáról, az egyenlő játéktér megteremtéséről, hanem a kötelezettségek arányos, rugalmas egyúttal kiszámítható súlyozásáról is szól. A re-regulációt leginkább arányos és rugalmas beavatkozási képessége különbözteti meg a regulációtól. Az arányos és rugalmas szabályozási elv gyökere a liberalizáció eredményeként gyorsan változó piaci folyamatokban keresendő. A szabályozási célpontokat képező vállalkozások pozíciói ugyanis az olyan innovatív és piacnyitás

fázisában lévő piacok esetében, mint amilyen az elektronikus hírközlés, a struktúrával együtt gyorsan változhatnak. A szabályozásnak pedig képesnek kell lennie arra, hogy a piaci szereplőket csak a szükséges mértékben terhelje.

Az arányos beavatkozás szükségessége két vonatkozásban jelentkezik: a szabályozás kiszabásánál és annak visszavonulásánál.

A szabályozás kiszabása szempontjából lényeges, hogy az európai szabályozás végső célja is (re-regulatív jellegéből fakadóan) a hosszú távon fenntartható verseny megteremtése. Ezért a versenyző hálózati infrastruktúrák nélkülözhetetlenek. Ezek kialakulása azonban csak egy folyamat eredményeként várható, ugyanakkor addig is biztosítani kell, hogy a verseny hiánya ne legyen jóléti veszteségek forrása. Ennek eszköze a hálózaton folyó verseny modellje (intra-modális, hozzáférés vagy másként szolgáltatás alapú verseny), amely a piacralépés és a folyamatos szolgáltatás szempontjából nélkülözhetetlen eszközök feletti rendelkezést biztosítják. Az ilyen kötelezettségek kiszabása során azonban feszültség keletkezik a szűk keresztmetszetet jelentő nélkülözhetetlen eszköz tulajdonosának tulajdonhoz fűződő joga és gazdasági verseny torzításmentes érvényesülésének biztosításhoz kapcsolódó közérdek között. A közösségi joggyakorlat szerint a versenyszabályok arányos alkalmazása olyan közérdeket valósít meg, amelynek érdekében a tulajdon is korlátozható. Mindezek alapján nem véletlen a közösségi elektronikus hírközlés-szabályozás versenyjogi koncepcióhoz közelítése. Az elektronikus hírközlésben az ex-ante piacsabályozás alkalmazására három lépcsőben történik. Az első lépcsőt az érintett piacok versenyjogi alapú meghatározása jelenti, amely két további részre tagolható: az ex-ante szabályozásra esélyes piacok Bizottság általi azonosítására (identifikáció) a három kritérium teszt alapján, és ezen piacok nemzeti keretek közötti

érintettként való meghatározására a kereslet-kínálati helyettesítés mentén. A második lépcső az érintett piacokon fennálló verseny hatékonyságának a vizsgálatából áll, melynek keretében a szabályozóhatóság a versenyjogi erőfölénnyel fogalommal megegyező tartalmú jelentős piaci erő meghatározást végzi el. Végül a harmadik lépcsőben a jelentős piaci erő kijelölése esetén a megfelelő kötelezettség kiszabása történik meg.

A szabályozás visszavonulási képessége a szolgáltatás és infrastruktúra alapú verseny szempontjainak kiegyenlítését jelenti. A szabályozás visszavonulására szintén arányos módon és nem egy jogi kötőerővel bíró dátum elérésével van mód. Ennek megfelelően nincs helye ex-ante szabályozás alkalmazásának, ha a versenyjog elégséges, azaz a három kritérium teszt egy adott piac vonatkozásában teljesül, illetve ha nincs JPE ez. Ez utóbbi kapcsán vizsgálni kell, hogy nemzetinél kisebb földrajzi piac-meghatározás esetében indokolt-e a szabályozást az érintett piacon fenntartani.

3.2.4. Befektetések védelme és ösztönzése

A statikus hatékonyságot szolgáló, szolgáltatás alapú versenyt biztosító európai re-reguláció (amely a harmonizációs irányelvekben öltött testet) célja a hosszú távon fenntartható, infrastruktúra alapú verseny. Ennek megjelenése azonban költséges beruházásokat feltételez, mind az inkumbens, mind pedig az új piacralépők részéről. A befektetések védelmének kérdése a jelentős piaci erővel rendelkező szolgáltató esetében merül fel, hiszen azt terhelhetik olyan kötelezettségek, amelyek visszavethetik az innovációra vonatkozó ösztönzöttséget. A szabályozási keret a befektetések védelmét a feltörekvő piacok

koncepcióján keresztül védi. A gyakorlat a részlegesen feljavított infrastruktúrát nem tekinti feltörekvőnek. A feltörekvő piacok ugyan mentesek az ex-ante szabályozás alól, ez egyúttal nem jelenti azt, hogy a versenyjog alkalmazható vonatkozásukban. Ugyanúgy felmerül ugyanis, hogy az ilyen piacok kevés információt hordoznak magukban egy kereslet-kínálati helyettesítés elvégzéséhez, illetve versenyjogi alapon is megilleti őket a befektetés védelme. Továbbá a részlegesen feljavított infrastruktúra vonatkozásában a Bizottság a Telefonica ügyben ugyanúgy nem találta alkalmazandónak a Bronner ügyet.

Míg a befektetések védelme kapcsán a szolgáltatás alapú verseny és az inkumbensi befektetések védelméhez fűződő érdekek közti feszültséget kellett feloldani, a befektetések ösztönzése az új piacralépők esetében kell, hogy biztosítsa az infrastruktúra alapú verseny kibontakozáshoz szükséges feltételeket. Az új piacralépők ugyanis az inkumbensek meg nem kettőzhető eszközeihez való hozzáférés révén befektetési kockázat nélkül nyújthatnak elektronikus hírközlési szolgáltatásokat, így a hosszú távú célt jelentő infrastruktúra alapú versenyhez szükséges beruházásokat elhalaszthatják. Ennek elkerülése érdekében olyan ösztönző mechanizmusokra van szükség, melyek támogatják az új piacralépőket abban, hogy az infrastruktúra minél több elemét birtokolják. Ezt biztosíthatja a befektetési lépcső elmélet.

3.3. Versenyjog

A közösségi elektronikus hírközlés-szabályozás harmadik pillére a versenyjog. A Bizottság 1987-es Zöld Könyve a távközlési piacok szabályozási fejlesztése során a tisztességes

és hatásos verseny biztosítása révén számított az EK Sz verseny szabályaira. A valóságban a versenyjog alkalmazhatóságán túl szerepet játszott a modell alakításában mégpedig a liberalizáció jogalapjaként, és a re-reguláció (harmonizációs tartalom) karakterizálójaként. Bár a versenyjog az arányos szabályozási beavatkozás egyik kulcseleme lett, a gazdasági erőfölény és a jelentős piaci erő között számos különbség maradt. Először is, a Keretirányelv szerinti – versenyjog szabályai alapján elvégezett – piacelemzés kiindulópontja nem egy megállapodás, összefonódás vagy egy erőfölénnyel való esetleges visszaélés, hanem a vizsgált piac szerkezetének és működésének átfogó, jövőbe tekintő értékelése. Másodsor, amíg a versenyjogi antitröszt szabályok utólagos beavatkozásra adnak lehetőséget, addig a szektor-specifikus szabályozás alkalmazása előzetesen és a jövőbeni piaci folyamatokra tekintettel történik, hasonlóan a fúziókontrollhoz, azzal a különbséggel azonban, hogy a szabályozó hatóságoknak kötelességük rendszeresen felülvizsgálniuk döntéseiket. Ennek megfelelően egy vállalkozás JPE-ként való kijelölése nem jelenti egyúttal, hogy a vállalkozás versenyjogi értelemben is gazdasági erőfölényben van. A gyakorlatban is megfigyelhető, hogy a Bizottságnak notifikált intézkedés tervezetek 25-40% közötti piaci részesedés esetén nem róttak ki kötelezettséget. Vagyis ebben a tartományban a versenyjog lehet irányadó.

A versenyjogi jogalkalmazás kiegészítő jellege megragadható a liberalizáció előmozdításában (pl. engedély megadásának új piacralépőktől való megjelenéséről való függővé tétele), szabályozási hibák kiküszöbölésében (pl. árprés) és szabályozással le nem fedett esetek kezelésében (hangpostára irányítás).

4. Versenyjog és elektronikus hírközlés-szabályozás viszonya

A két szabályozás főszabályává tett kiegészítő viszonya mellett lehet beszélni kizárólagosságról, kiegészítés biztosítása érdekében a szükségtelen párhuzamok kiküszöböléséről és persze a két szabályozás ütközéséről is.

Az elektronikus hírközlési piacokat érintő versenyjogi jogalkalmazás *ex-ante* szabályozástól egyáltalán nem érintett területe a megállapodások utólagos és az összefonódások előzetes kontrollja, kivéve azon eseteket, melyekben szabályozásban már létező kötelezettség kiszabására lenne szükség.

Bár a magyar jogban nem lenne akadálya ugyanakkor a magatartásnak a párhuzamos szabályozóhatósági és versenyhatósági megítélésének, a versenyjog és elektronikus hírközlés-szabályozás egymást kiegészítő viszonyának biztosítása a szükségtelen párhuzamok kiküszöbölését kell, hogy jelentse. Ez alapvetően az erőfölénnyel való visszaélés kapcsán merül fel, de bőven találni arra példát az európai és magyar versenyjogi gyakorlatból, hogy a megállapodás- vagy fúziókontroll keretében nem kerül kiszabásra egy szabályozásban már létező kötelezettség. Az erőfölénnyel való visszaélések tekintetében a magyar jogban a GVH részéről lehet lehetőség a szükségtelen párhuzamok kiküszöbölésére a közérdek értékelése keretében, a konkrét hatósági eljárás eredményére tekintettel, a versenyfelügyeleti eljárás megindítása előtt, vagy akár annak során. A gyakorlatban azonban inkább arra van példa, hogy a párhuzamos hatósági eljárást a GVH, mint lehetőséget, más közérdek hiányát valószínűsíítő szempontokkal együtt veszi figyelembe saját eljárásának megszüntetésekor. Arra is van példa, hogy a GVH

nem szab ki bírságot arra az átfedő időszakra, amely tekintetében a szabályozóhatóság is szabályozottság a káros versenyhatást küszöböli ki fogalmilag.

Az elektronikus hírközlés és versenyjog ütközése közösségi és nemzeti szinten is felmerülhet. Mindkét esetben ütközésről akkor beszélhetünk, ha a nemzeti elektronikus hírközlési szabályozás elvonja a versenyjogi fellépéshez szükséges autonómiát. A nemzeti elektronikus hírközlés-szabályozás akkor fosztja meg az EK Sz verssszabályait hatásosságuktól, ha megkövetelné vagy legalábbis elősegítené az azokkal ellentétes magatartásokat vagy éppen megerősítené ezek hatását, illetve ha saját jogalkotói hatalmáról lemondva a gazdasági élet szereplőire delegálná az őket érintő döntések meghozatalának felelősségét. Amennyiben a közösségi versenyjog alkalmazásának volna helye, akkor eltérő intézkedésre jogosult a Bizottság és a tagállami versenyhatóság. Ha a nemzeti intézkedés állami, vagy különleges, kizárólagos jogú vállalt irányába hatva fosztja meg az EK Sz versenyszabályait hatásosságuktól, akkor a Bizottság a 86. cikk (3) bekezdése alapján közvetlenül is felléphet a tagállam ellen. Minden más vállalkozást érintő tagállami intézkedés esetén a Bizottság az *effet utile* elv, az EK Sz 3. cikk g) pont és 81., 82. cikk együttes olvasata alapján, az EK Sz 226. cikke szerinti jogsértési eljárást indíthat az Európai Bíróság előtt. Tagállami szinten a közösségi versenyjogot alkalmazó versenyhatóságot félretételi kötelezettség terheli a versenyszabályok érvényesülésének gátat képező nemzeti elektronikus-hírközlési szabályt illetően. Lényeges, hogy a közösségi jogot sértő nemzeti szabályozásnak megfelelő vállalkozás nem marasztalható tettéért, csak ha a versenyjogba ütköző magatartást a félretétel kinyilvánítását követően tanúsítja. Amennyiben nemzeti versenyjog és elektronikus hírközlés-szabályozás ütközéséről van szó, akkor ha nem közigazgatási határozatról van szó, a versenyhatóság legfeljebb a jogalkotó figyelmét hívhatja fel. A

Tpvt. 85. §-a a GVH-nak azonban perindítási lehetőséget biztosít a versenysértő közigazgatási döntésekkel szemben.

5. Elektronikus média és versenyjog viszonya

A versenyjog és médiaszabályozás viszonya kapcsán felmerül a kérdés, hogy a versenyjog eszközei révén mennyiben lehetne elérni a médiaszabályozási célokat, amelyek közül kettő (véleménynyilvánítás szabadságát más alapjogok védelme érdekében korlátozó és a sokszínűséget biztosító normák) alkotmányos szintű szabályozást nyert a védendő érték jelentőségére tekintettel. Egyértelmű, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát más alapjog védelme érdekében korlátozó médiaszabályozás és a versenyjogi eszköztár között semmiféle kölcsönhatás nincs, nem is lehet. Az is világos, hogy a kiemelten védett értékkel szoros összefüggésben nem álló médiapiaci strukturális kudarcok szabályozása (ami a harmadik médiaszabályozási célcsoportot képezi) versenyjogot meghaladó szabályozást igényel. A feltett kérdés tehát kifejezetten a médiaszabályozás aktív, valamely magatartás tanúsítására kötelező típusú, tartalmat és átvitelt egyaránt érintő, piaci magatartást a pluralizmus biztosítása érdekében korlátozó normái tekintetében lehet érdekes. Ezen belül is a külső pluralizmust biztosító szabályrendszer kapcsán, mert a belső pluralizmus normái tartalmi vonatkozásúak (pl. kvóta szabályok, kiegyensúlyozott tájékoztatás). A versenyjog eszközeivel biztosítható sokszereplős piac sem garancia ugyanis a változatos programkínálatra. Tehát a belső pluralizmust biztosító – akár alkotmányos szintű – szabályrendszer arányos módon indokolható. Ez ellen nem érv, hogy versenykörülmények között a legkívánatosabb tartalmak megjelennek. A média meritóriusságából fakadóan ugyanis az

értékes és a népszerű tartalom nem feltétlenül egy és ugyanaz. Ez pedig a versenyjog számára a tartalmak közötti keresleti helyettesítés gazdasági megfoghatatlansága miatt érzékelhetetlen, ami a vélemények piacának versenyjogi el nem ismeréséhez vezet.

A külső pluralizmus biztosítása (horizontális, vertikális, diagonális specifikus koncentráció-kontroll révén) versenyjogot meghaladó eszközökkel már kevésbé egyértelmű. Kétség kívül a külső pluralizmus biztosítása kapcsán a versenyjognak van néhány kézen fekvő korláta. Az egyik, hogy a belső fejlődés eredményeként jelentkező és bizonyos összehatárokat el nem érő összefonódások kívül esnek a versenyjogi fúziókontroll körén. A másik, hogy a horizontális összefonódások esetében, a versenyhatóságok a függetlenül viselkedő piaci szereplők számának csökkenését általában a gazdasági jóléti szempontból értékeli és nem veszi figyelembe a változatos tartalmak közötti választás lehetőségének alakulását. Márpedig a közönség piacán inkább az olyan áron kívüli tényezők lehetnek meghatározók, mint a minőség és a változatosság. Ráadásul a média meritórius jellege miatt a minőségi mutatók és gazdasági siker sem függ össze egymással. Vagyis a gazdasági erőfölény és a véleménybefolyásoló képesség (a vélemények piacán való meghatározó jelenlét) nem feltétlenül áll egymással összefüggésben. A versenypolitikai és médiapolitikai megközelítés közti különbség azonban kétség kívül a vélemények piacának megítélését illetően jelentkezik legélesebben, amelynek versenyhatósági elfogadottsága egyelőre még várat magára, főleg a keresleti helyettesítés értelmezhetetlensége miatt. Márpedig médiapolitikai szempontból a piactól elvárt változatos tartalom-kínálat a védendő érték.

Mindebből tehát legfeljebb az következik, hogy a médiakoncentrációk ágazat-specifikus szabályozása a nemzeti sajátosságok figyelembevételével nem zárható ki. Ezt a szükségszerűséget a közösségi összefonódási rendelet 21. cikk (4) bekezdése is elismeri azzal, hogy a médiapluralizmus érdekében elfogadott tagállami intézkedések, olyan jogos érdekeknek minősülnek, amelyek korlátozhatják a közösségi léptékű összefonódások megvalósulását is, ha egyébként a közösségi jog általános elveivel (pl. arányosság) összhangban vannak.

A vertikális koncentráció esetében pedig nem szükséges ágazati *per se* tilalmakat felállítani. A szabályozási célkitűzéseket megfelelőbben szolgálják, ha a tényleges véleménybefolyásoláshoz kapcsolódóan a vertikálisan integrált szolgáltatót ún. *must-offer* kötelezettség terhelné a média szempontból meghatározó saját tartalma vonatkozásában. A diagonális koncentrációk a versenyjogban portfólió hatás keretében megfontolás tárgyát képezhetik, bár kétség kívül médiaspecifikusabb értékelést eredményezne a vélemények piacának elismerése.

6. Versenyjogi jogalkalmazás az elektronikus hírközlés és média piacain

Mind a GVH mind pedig a Bizottság kiterjedt módon alkalmazta a versenyjogot az elektronikus hírközlés és média piacain. Néhány különbség azért megfigyelhető. Például a Bizottság alapvetően az összefonódás engedélyezés keretében és elsősorban a digitális televíziózást és az elektronikus hírközléspiaci liberalizációt illetően szabott ki verseny szintjén fenntartó vagy azt éppen növelő kötelezettségeket. A GVH

azonban inkább csak az elektronikus hírközlési liberalizáció sikere után, kb. 2006-tól kezdődően kezdett a médiapiacokra koncentrálni, amit egy 2007-ben elindított ágazati vizsgálat is kifejez. Azt megelőzően alapvetően erőfölényes ügyeken keresztül törekedett a hazai elektronikus hírközlési piac versenyfeltételeinek biztosítására, elsősorban olyan területeken ahol nem volt szabályozás (összekapcsolási linkek finanszírozása, hangpostára irányítás). Arra is találni azonban példát, hogy a GVH és az NHH párhuzamosan lépett fel ugyanazon magatartás miatt (közvetítő-választás kizárása, fogyasztókat hátrányosan érintő akció). Ezzel szemben a Bizottság inkább törekszik a versenyszabályozás és ágazati szabályozás kiegészítő viszonyának biztosítására vagy a szabályozóhatóság intézkedésének kivárása révén, vagy éppen a szabályozási hibák kiküszöbölése által. A GVH gyakorlatából csak arra találni példát, hogy az ugyanazon magatartásért ugyanarra az időszakra nézve a hivatal nem szabott ki bírságot.

Hasonlóságok is megfigyelhetők ugyanakkor a Bizottság és a GVH gyakorlatában, így mindkét hatóság tekintettel volt az ágazati szabályozás fejlettségére kötelezettség-szabás során, illetve a helyi hurok és kábelhálózatok közti független átfedés biztosítására.

7. Hozzáférés versenyjogi szabályozása

A hozzáférés versenyjogi szabályozása az elektronikus hírközlés hozzáférés alapú szabályozásával való összehasonlításban is érdekes. A versenyjogban a domináns vállalkozás hozzáféréstől való indokolatlan elzárkózásával kapcsolatos gyakorlat eltérően alakult a szellemi tulajdonjogok és a fizikai eszközök tekintetében. Eltérő folyamat is figyelhető

meg ezek kapcsán. Egyfelől a szellemi tulajdon esetében egyfajta versenyjogi kényszerengedélyeztetési rendszer kialakításának lehetünk tanúi. Történik ez annak ellenére, hogy a kizárólagosságot eredményező szellemi tulajdon eleve egy verseny és befektetések védelmét kiegyenlítő kompromisszum eredménye. Ezzel szemben a fizikai eszközök terén ilyen kizárólagosságban megnyilvánuló védelem csak ritkán – pl. koncesszió – létezik, ami a két tulajdoni forma – ott ahol ez értelmezhető – alkotmányos egyenlősége miatt sem indokolható. Érdekes, hogy a Bizottság Versenyügyi Főigazgatósága a fizikai eszközök tekintetében maga tesz javaslatot egy átmenti, versenyjogi beavatkozástól mentes időszakra, a befektetések védelme érdekében, miközben a szellemi tulajdonjogok esetében eleve biztosított kizárólagosság alatt kivételes körülmények esetén beavatkozik. Ez a beavatkozás azonban aligha támogatható, hiszen hosszadalmas és kiszámíthatatlan. A verseny és a befektetések védelme kiegyenlítését alapos ex-ante szabályozással és nem magas bírságokkal kellene elérni. Ráadásul míg a beavatkozás kiterjed az üzleti titkokra is addig, a közösségi gyakorlat a hozzáférésért felszámított monopol árat csak a szabadalmak esetében fogadja el.

Az elektronikus hírközlés szempontjából meghatározó fizikai eszközökhöz való hozzáférés kapcsán az utóbbi időben nem volt említésre méltó versenyügy, amely egyértelműen a szabályozásnak köszönhető. Világos tendencia, hogy azokban az esetekben, ahol a versenyjog a hozzáférés biztosításának egy további eszközeként jelenik meg, a versenyhatóságok nem lépnek fel. Ha azonban valamely elzárkózó magatartás egyszerre sérti a versenyjogot és a szektorspecifikus kötelezettséget, a versenyjogi gyakorlat már rendszerint nem tekint el a beavatkozástól. Ezekben az esetekben azonban indokolt megvizsgálni, hogy a versenyjogi beavatkozás

mennyiben közérdek a párhuzamos szabályozóhatósági fellépés mellett.

A média tekintetében a hozzáféréstől való elzárkózás megítélésekor figyelembe kell venni, hogy míg a sportjogok feletti esetleges erőfölény sok esetben az adott eseménynek helyet biztosító létesítmény (pl. stadion) feletti tulajdonjogon, addig a prémium filmek esetében az afölött fennálló szerzői jogon alapul. Vagyis ez utóbbi esetben a hozzáférés versenyjogi kikényszerítése érdekében a mindkét esetben szükséges vertikális integráltságon túl fontos, hogy az elzárkózás egy új, de potenciálisan keresett szolgáltatás ellehetetlenítésére irányuljon.

8. A kutatási eredmények hasznosulása

Három olyan terület emelhető ki, amelyek tekintetében a kutatási eredményeknek kifejezett gyakorlati vonatkozásai is lehetnek.

8.1. Az elektronikus hírközlés-szabályozás visszavonulása

Az ex-ante szabályozás fokozatos visszavonására kínál lehetőséget a nemzetinél kisebb léptékű földrajzi piac-meghatározás. Ha számos alternatív piaci szereplő van jelen, de nem nemzeti szinten, miközben az inkumbens földrajzilag eltérő árakat alkalmaz, akkor részletesebb földrajzi piac elemzésre lehet szükség. Ennek két lépése van: a megfelelő földrajzi egység kiválasztása, illetve azon belül a

versenyfeltételek homogenitásának értékelése a belépési korlátok, piaci szereplők száma, piaci részesedések és árak mentén. A megfelelő egység az adminisztratív határok és az inkumbens hálózati struktúrája alapján határozható meg.

8.2. Az elektronikus hírközlés és versenyjog egymást kiegészítő viszonya

A Bizottságnak eddig notifikált intézkedés tervezetekből a versenyjog és elektronikus hírközlés-szabályozás egy eddig nem igazán méltányolt kiegészítő viszonyára is fény derülhet. Eszerint ugyanis úgy tűnik, hogy a 25-40% közötti tartományban nem annyira a szabályozás sokkal inkább a versenyjog lehet meghatározó, amennyiben (és ez hangsúlyos) elfogadjuk, hogy kifejezetten az előrettekintő szemléletmód miatt nem került sor JPE meghatározásra.

8.3. Arányos beavatkozás a médiapiacokon

A médiának, mint gazdasági ágazatnak szabályozási szempontból két meghatározó jellegzetessége van. Először is a gazdasági szabályozások jellemző célpontjaitól eltérően a médiának van egy jelentős védendő értéket képviselő társadalmi rendeltetése, ami a demokratikus kohézió biztosításában ragadható meg. Másodsor a médiának piaci szempontból van néhány olyan sajátossága, amelyek miatt – szabályozás nélkül – a társadalmilag kívánatos értékeknek az érvényre jutása megkérdőjeleződne. Ezeknek a piaci kudarcoknak egy jelentős része azonban – a védendő jogi érték

jelentőségéből fakadóan – nemzeti szinten alkotmányos szabályozottságot nyert, amit a közösségi szabályozás is tiszteletben tart. Vagyis a médiával kapcsolatban egyes piaci kudarcokra alkotmányos, míg másokra hagyományos piacsabályozási válasz született. Az alkotmányos meghatározottságra hivatkozás sem jogosít fel azonban a médiapiacok aránytalan korlátozására, miként arra az Európai Bíróság többször is felhívta a figyelmet. Ennek hangsúlyozására azért van szükség, mert a versenyjog – az elektronikus hírközléshez hasonlóan – egy korszerű médiaszabályozás arányosításában is közre tudna működni a szabályozás alkalmazását meghatározó elvekre gyakorolt hatás által.

A média esetében a legitim célt a véleménynyilvánítás más alapjogok védelmében való korlátozása, a demokratikus közvéleményt biztosító pluralizmus kialakításának és fenntartásának alkotmányos követelménye, illetve a médiapiaci verseny strukturális piaci kudarcokra visszavezethető torzulásainak versenyjogot meghaladó igényű szabályozása jelenti. Lényeges, hogy mindegyik legitim cél elérésére alkalmas és a legkisebb korlátozást jelentő eszköz révén kerüljön sor az arányosság elvének teljesülése érdekében. Emiatt tett jelen értekezések szerzője Polyák Gáborral együtt tényleges véleménybefolyásoláson alapuló szabályozásra javaslatot a NAMS-ot megalapozó tanulmányukban.¹

¹ Tóth András – Polyák Gábor: A kereskedelmi műsorszolgáltatás versenyjogi alapú szabályozása. Tanulmány a Miniszterelnöki Hivatal Megbízásából, MTA-JTI Infokommunikációs Jogi Centrum, Budapest, 2007

IV. rész

A munka témaköréből készült publikációk jegyzéke

1. *Az Európai Elektronikus Hírközlési Szabályozóhatóság létrehozására és a nemzeti szabályozóhatóságok függetlenségének erősítésére tett Bizottsági javaslatok értékelése*, Infokommunikáció és Jog, 26. szám, 2008. szeptember, 149-153. old.
2. *A Gazdasági Versenyhivatal túlzó ár megállapításával kapcsolatos gyakorlata*, Gazdaság és jog, 2008, 6. szám, 3-8. old.
3. *The Promotion and the Protection of Investments in the European Competition Law and the Electronic Communication Regulation*, Information and Communications Technology and Law, (special edition in English) Vol. 23., February 2008., 37-45. old.
4. *Elektronikus média versenyjogi vonatkozásai*, Akti füzetek 16., Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet Kiadványa, 2008.
5. *A Chellomedia/Sport1 összefonódás versenyjogi vonatkozásai*, Infokommunikáció és Jog, 17. szám, 2007. január, 28-33. old.
6. *A kereskedelmi műsorszolgáltatás versenyjogi alapú szabályozása*. Tanulmány a Miniszterelnöki Hivatal Megbízásából, MTA-JTI Infokommunikációs Jogi Centrum, Budapest, 2007, társszerző: Polyák Gábor

7. *Digitális átállás és alapjogok*, Fórum, in: Fundamentum 2007. évi II. szám, 62-66. old.
8. *Az elektronikus hírközlésről szóló törvény magyarázata* (Bevezető és 89., 111., 150.§-ok) in: CompLex Kiadó, Budapest 2006, szerk.: Aranyosné Börcs Janka, Bánkuti Erzsébet, Misák Piroska Tünde, Spakievics Sándor
9. *A kábeltelevíziós tevékenység hazai szabályozásának egyes kérdései az infokommunikációs konvergenciára tekintettel*, in: Leviatán a Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Intézet Tudományos Közleményei, Tomus IV., főszerkesztő: Szigeti Péter, Universitas-Győr Kht., Győr 2006., 89-103. old
10. *Az elektronikus hírközlésre vonatkozó európai szabályozási keret 2006. évi felülvizsgálata: a tagállami bíróságokon működik a szabályozási keret hatékony működése?*, Infokommunikáció és jog, 3/2006 13. szám, 2006. június, 101-105. oldal
11. *Versenyjogi szabályozás és jogalkalmazás az elektronikus hírközlés vonatkozásában*, in: PhD tanulmányok 3., szerk.: Ádám Antal, Pécs 2005
12. *A hozzáférési kötelezettség versenyjogi és szabályozási alkalmazása a távközlésben*, in: A versenyjog aktuális kérdései, szerk.: Tóth Tihamér, Szilágyi Pál kiadása, Budapest 2005

13. *A digitális televíziózás versenyjogi és elektronikus hírközlésjogi vonatkozásai*, Infokommunikáció és jog 9. szám, 2005. október, 149-158. old.
14. *A közvetítő-választás és számhordozhatóság szabályozása, illetve szerepe a hatásos távközlési piaci verseny előmozdításában*, Infokommunikáció és Jog, 1. szám, 2004. június, 13-19. old.
15. *A távközlés-szabályozás változásának irányai, különös tekintettel az Európai Unió 2002-es szabályozási csomagjára*, Médiaévkönyv 2003., szerk.: Enyedi Nagy Mihály, Polyák Gábor, Srakady Ildikó, ENAMIKE, Budapest, 2003.